

การศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชน แห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระแก้ว The Study of Guidelines for Developing a School Learning Community: Case Study of Small Schools in Sa Kaeo Province

อัญชลี ศรีภักขานนท์¹
Anchalee Srikolchan

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครูและสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้กับโรงเรียนขนาดเล็กในเขตจังหวัดสระแก้ว กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยคือผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาโรงเรียนและครูตามรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารในสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาสระแก้ว ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนในโรงเรียน ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์สรุปความ

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการตามปรัชญา 3 ประการ คือ ปรัชญาความเป็นสาธารณะ ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตย และปรัชญาของความเป็นเลิศ ซึ่งโรงเรียนต้องมีการออกแบบการดำเนินงานตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ของโรงเรียนร่วมกัน 2) การรับฟังซึ่งกันและกัน และสร้างความเป็นกัลยาณมิตร ระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียน 3) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงาน และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ให้กับครู 4) การสร้างครูและผู้เรียนให้ใฝ่เรียนรู้และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) การสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนมีการทำงานร่วมกันแบบ ร่วมมือร่วมพลังและเป็นประชาธิปไตย 6) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของครู และผู้เรียน 7) การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดคุณภาพการศึกษาแก่ผู้เรียน และ 8) การเผยแพร่องค์ความรู้ของโรงเรียนทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่สำหรับชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อนโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การลดความเป็นส่วนตัวของครู การเพิ่มความสามารถของครู การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้เรียนและเป็นประโยชน์

คำสำคัญ: โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ โรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดสระแก้ว

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรสังคมศึกษา ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
Assistant Professor, Social Studies Program, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Bangkok.

Corresponding e-mail: anchaleesu@g.swu.ac.th

ARTICLE HISTORY: Received 16 July 2021, Revised 6 September 2022, Accepted 21 November 2022

Abstract

The primary objective of this research was to study the approach to teacher and school development using the concept of schools as learning communities with small schools in Sa Kaeo Province. The target audiences for the research were the expertise of school and teacher development based on the professional learning community and the concept of the school as a learning community, administrators in the Sa Kaeo Elementary School District Office School, administrators of the school, and teachers who obtained a specific sample. The research tool was semi-structured interviews. Data were analyzed using content analysis and summary analysis.

The results showed that the approach to developing small schools into learning communities must be based on three philosophies: the philosophy of publicity, democracy, and excellence. The school must design its implementation following the concept of school as a learning community: 1) create a shared school vision, 2) listen to each other and create friendships between administrators, teachers, and learners, 3) create professional learning partnerships and communities (PLC) for teachers, 4) create teachers and learners to aspire to learn and encourage lifelong learning, 5) encourage teachers and learners to work together in a cooperative, energetic and democratic way, 6) provide an environment conducive to collaborative learning for teachers and learners, 7) promote and support the quality of education for learners, and 8) disseminate school knowledge so that the school becomes a space for the community. The concept of driving the school into a learning community consists of three key elements: reducing teacher privacy, increasing teacher capacity, and providing a conducive and beneficial environment.

Keywords: *School as learning community, Small size school, Sa Kaeo Province*

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศและลดความเหลื่อมล้ำ ดังในประเด็นการพัฒนาหลักที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เกี่ยวกับการสร้างความ เป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำให้ความสำคัญกับการจัดบริการของรัฐที่มีคุณภาพทั้งด้านการศึกษา ให้กับผู้ที่ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากไร้ในพื้นที่ห่างไกล รวมทั้งกระจายการจัดบริการภาครัฐให้มีความ ครอบคลุมและทั่วถึงทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ. 2560) เป้าหมายของการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนคือการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมี ได้รับการเรียนรู้อย่างเต็มประสิทธิภาพทั้งด้านวิชาการและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมีกระบวนการพัฒนานักเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการจัดการเรียนรู้ ตามมาตรฐานและตัวชี้วัด ของหลักสูตร โดยการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ร่วมกัน เด็กทุกคนได้รับสิทธิในการเรียนรู้ ความเสมอภาค และคุณภาพการเรียนรู้สูงขึ้น และการเตรียมพร้อมสังคมสำหรับระบอบประชาธิปไตย ทุกคนต่างเป็น

ศูนย์กลางในโรงเรียน และยึด 3 ปรัชญาสำคัญ ปรัชญาแห่งความเป็นสาธารณะ ปรัชญาความเป็นประชาธิปไตย และ ปรัชญาแห่งความเป็นเลิศ โดยใช้ระบบกิจกรรม เพื่อช่วยฝึกฝนครูและนักเรียนให้มีการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในห้องเรียน (EDUCA. 2018)

แนวคิดที่ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในห้องเรียน นั่นคือ การทำโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC: School as Learning Community) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มาจากรากฐานการศึกษาและค้นพบมากกว่า 30 ปีของ “ศ.มานาบุ ซาโต” ครูใหญ่จากประเทศญี่ปุ่น ที่มีความเชื่อว่าโรงเรียนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับเด็ก ๆ คือโรงเรียนที่ช่วยอบรมบ่มนิสัยและให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ร่วมกัน สำหรับบรรดาครูคือโรงเรียนที่ครูจะได้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาวิชาชีพตนและสำหรับผู้ปกครองคือโรงเรียนที่ทุกคนมีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือในการปฏิรูปโรงเรียน

การเปลี่ยนแปลงการศึกษาในยุคปัจจุบันส่งผลให้รูปแบบการจัดการศึกษาเปลี่ยนไป “โรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community) จึงเป็นทั้งปรัชญาและวิสัยทัศน์ จากเดิมสิ่งสำคัญของการปฏิรูปโรงเรียน คือการสร้างโรงเรียนให้มีลักษณะเด่นเฉพาะตนโดยยึดเป้าหมายหลักในการปฏิรูป คือการพัฒนาความสามารถทางการศึกษา การรับประกันสิทธิในการเรียนรู้ของเด็กทุกคน และทำให้คุณภาพของการเรียนรู้นั้นสูงขึ้น (ซาโต มานาบุ, 2559) การที่จะสร้างให้โรงเรียนมีความเหมาะสมในยุคศตวรรษที่ 21 และสร้างโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น โรงเรียนต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการร่วมพัฒนาโดยโรงเรียนต้องรู้จักความต้องการและสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและผู้ปกครองได้ ซึ่งปรัชญาของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้ง 3 ปรัชญา ได้แก่ 1) การเป็นสาธารณะ หมายถึง การให้ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครูเข้ามามีส่วนร่วมในห้องเรียนและโรงเรียนในการเรียนรู้ร่วมกัน 2) การมีประชาธิปไตยซึ่งในที่นี้หมายถึงการรับฟังและยอมรับซึ่งกันและกัน และ 3) ความเป็นเลิศของนักเรียน สำหรับครูจะมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้ทำทายความสามารถ สำหรับนักเรียนจะมุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนในสิ่งที่ทำทาย สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างก้าวกระโดดองค์ประกอบสุดท้ายที่จะทำให้อาคารเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้คือ ระบบกิจกรรม 3 ระบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในห้องเรียน (Collaborative Learning) 2) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงาน (Collegiality) และชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community) และ 3) การเข้าร่วมเรียนรู้ของผู้ปกครองและคนในชุมชนท้องถิ่น (Parental and Community Involvement) การที่จะนำสิ่งใหม่ ๆ เข้าสู่ห้องเรียน ระบบกิจกรรมข้างต้นจะช่วยให้ทุกคนผ่านการฝึกฝนทักษะประสบการณ์ของปรัชญาทั้งสามระบบ (ซาโต มานาบุ, 2559)

บริษัท บีโก (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน) ผู้จัดการงาน EDUCA และ กลุ่มผู้อำนวยการผู้นำ (Thailand Principal Forum) ได้ขับเคลื่อนแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้มาใช้ในประเทศไทย โดยหนึ่งในสถานศึกษาที่เห็นผลลัพธ์แล้วคือ โรงเรียนวัดใหม่กระทุ่มล้ม กรุงเทพฯ เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครู 10 คน และนักเรียน 143 คน ซึ่งในจำนวนนี้มีเด็กเรียนร่วมหรือนักเรียนที่เรียนช้าและสมาธิสั้น 17 คน แต่ทางโรงเรียนสามารถจัดการเรียนรู้แบบ SLC ได้เป็นอย่างดี และเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครูและนักเรียนอย่างชัดเจน จากเดิมที่การสอนของครูเป็นแบบสื่อสารทางเดียว ทำให้นักเรียนไม่มีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนเท่าที่ควร ซึ่งเมื่อนำแนวคิด SLC มาใช้ ครูทุกคนปรับวิธีการสอนใหม่ทั้งหมด โดยเน้นการทำกิจกรรมที่ให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ ส่งผลให้บรรยากาศการเรียนในห้องเรียนดีขึ้น อัตราการขาดเรียนของนักเรียนลดลง ขณะเดียวกันยังกำหนดให้การเปิดห้องเรียนเป็นกิจกรรมสะท้อนความคิดภายในโรงเรียน เพื่อให้ครูทุกคนได้แลกเปลี่ยน

เรียนรู้วิธีการสอนระหว่างเพื่อนครูด้วยกันได้ ไม่เพียงเท่านั้น ผู้ปกครองและชุมชนสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนอย่างใกล้ชิดโดยร่วมสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียนได้ จะได้รับทราบว่ากระบวนการสอนและการดูแลเด็กของครูเป็นอย่างไร แล้วสะท้อนมุมมองให้ครูฟังผ่านการประชุมกลุ่มว่า เขาเห็นลูกหลานเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และต้องการให้ครูเพิ่มวิธีการสอนในด้านใดบ้าง (EDUCA, 2018)

โรงเรียนในจังหวัดสระแก้ว เป็นกลุ่มการศึกษาในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่มีแนวทางการทำงาน เป้าหมายและกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาโรงเรียนที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจในเขตตนเองโดยในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว มีการวางแผนจัดการศึกษาแบบบูรณาการในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว พ.ศ. 2560-2564 โดยมีความต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต ทักษะอาชีพพร้อมรองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษและเตรียมความพร้อมผู้เรียนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการ (ทวิศักดิ์ หงส์เจริญ และนันทรัตน์ เจริญกุล, 2563) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางในการนำแนวคิดโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระแก้ว เพื่อร่วมพัฒนาโรงเรียนให้สามารถขับเคลื่อนได้ตามเป้าหมายของกลุ่มการศึกษาในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครูและสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้กับโรงเรียนขนาดเล็กในเขตจังหวัดสระแก้ว

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านตัวแปร คือ แนวทางการพัฒนาครูและสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบของการขับเคลื่อนโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Boyd-Dimock & Hord, 1994) คือ การลดความเป็นส่วนตัว การเพิ่มความสามารถของครู และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้เรียนและเป็นประโยชน์และ ยึด 3 ประเด็นสำคัญ คือ ประเด็นแห่งความเป็นสาธารณะ ประเด็นความเป็นประชาธิปไตย และ ประเด็นแห่งความเป็นเลิศ

2. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาโรงเรียนและครูตามรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารในสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 และ เขต 2 ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดสระแก้ว และครูผู้สอนสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดสระแก้ว

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ โรงเรียนในจังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นกลุ่มการศึกษาในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

SLC (School as Learning Community) โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวทางของการปฏิรูปการศึกษา โดยการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ร่วมกัน เด็กทุกคนได้รับสิทธิในการเรียนรู้ ความเสมอภาค และคุณภาพการเรียนรู้สูงขึ้น และการเตรียมพร้อมสังคมสำหรับระบอบประชาธิปไตย ทุกคนต่างเป็นศูนย์กลางในโรงเรียน แนวคิดนี้เกิดขึ้นที่ญี่ปุ่น โดย Prof. Manabu Sato, Ph.D.

ปัจจุบันขยายออกเป็นวงกว้างในเอเชีย ผ่านเครือข่ายนานาชาติ เป็นเครื่องมือนำสู่การพัฒนาโรงเรียนแห่งศตวรรษที่ 21

แนวคิดดังกล่าวยึด 3 ประเด็นสำคัญ คือ ประเด็นแห่งความเป็นสาธารณะ ประเด็นความเป็นประชาธิปไตย และ ประเด็นแห่งความเป็นเลิศ โดยใช้ระบบกิจกรรม เพื่อช่วยฝึกฝนครูและนักเรียน ให้มีการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในห้องเรียน ซึ่งผู้วิจัยทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถระบุได้ว่าทั้ง 3 ประเด็น มีแนวทางดังนี้ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ของโรงเรียนร่วมกัน 2) การรับฟังซึ่งกันและกัน และสร้างความเป็นกัลยาณมิตร ระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียน 3) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงานและชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ (PLC) ให้กับครู 4) การสร้างครูและผู้เรียนให้ใฝ่เรียนรู้และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) การสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนมีการทำงานร่วมกันแบบ ร่วมมือรวมพลังและเป็นประชาธิปไตย 6) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของครู และผู้เรียน 7) การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดคุณภาพการศึกษาแก่ผู้เรียน และ 8) การเผยแพร่องค์ความรู้ของโรงเรียนทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่สำหรับชุมชน

นอกจากนี้ องค์ประกอบของการขับเคลื่อนโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Boyd-Dimock & Hord, 1994) ประกอบด้วย การลดความเป็นส่วนตัว ประกอบด้วย 1) โครงสร้างการทำงานและ ตารางสอนที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันของครู 2) นโยบายสนับสนุนการทำงานร่วมกัน 3) นโยบาย ส่งเสริมการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 4) สัมพันธภาพที่เป็นมิตรและมีความรับผิดชอบร่วมกันของ ครู และ 5) ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในโรงเรียนของครู การเพิ่มความสามารถของครู ประกอบด้วย 1) นโยบายให้ความเป็น อิสระในการทำงานอย่างมีความรับผิดชอบ 2) นโยบายพัฒนาบุคลากร 3) ความพร้อมด้าน ทรัพยากร และ 4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้เรียนและเป็นประโยชน์ ประกอบด้วย 1) เจตคติเชิงบวกของครูต่อการศึกษา ผู้เรียน และการเปลี่ยนแปลง 2) ผู้เรียนมีความใส่ใจและ ผูกพันกับการเรียน 3) ผู้เรียน ครู และผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีความเอาใจใส่ต่อกัน 4) การมีเจตคติของชุมชนที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และ 5) การเป็นหุ้นส่วนและพันธมิตรของพ่อ แม่และสมาชิกในชุมชน

การรวมกลุ่มเครือข่ายครู ผู้บริหารโรงเรียน นักครูศึกษา และนักการศึกษา เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้และการพัฒนาครู โดยมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ในการเรียนรู้ร่วมกันของ “ทุกคน” ในโรงเรียน มีนักเรียน ครู ผู้บริหาร เป็นตัวละครหลัก และมีนักครูศึกษา นักการศึกษา นักวิชาการ เครือข่ายผู้ปกครอง และผู้ที่สนใจเรื่องการเรียนรู้ของเด็ก ๆ มาเรียนรู้ร่วมกัน โดยเรียกนวัตกรรมนี้ว่า School as Learning Community หรือ SLC โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีเป้าหมายในการแสวงหาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลและร่วมพัฒนา ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยประกอบด้วย

1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาโรงเรียนและครูตามรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีคุณสมบัติ คือ เป็นอาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนระดับอุดมศึกษา มีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมีความเชี่ยวชาญ เรื่อง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวนอย่างน้อย 3 คน

1.2 ผู้บริหาร ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารในสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาสระแก้ว เขต 1 และ เขต 2 ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 10 คน

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดสระแก้ว คุณสมบัติ คือ เป็นผู้บริหารตั้งแต่ระดับรองผู้อำนวยการขึ้นไป และปฏิบัติงานในตำแหน่งบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี โรงเรียนละ 2 คน จำนวน 5 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 10 คน

1.4 ครูผู้สอนสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดสระแก้ว ที่ปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 5 โรงเรียน โรงเรียนละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 25 คน

2. วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 กลุ่ม ผู้วิจัยพิจารณาคุณสมบัติตามที่ได้ระบุไว้ข้างต้นให้มีความครอบคลุมตามกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม และกำหนดการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ และแนวทางการพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

3.2 แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ประเด็นการสัมภาษณ์ บริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตจังหวัดสระแก้ว บริบทชุมชน นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก แนวทางการพัฒนาโรงเรียนและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สภาพปัญหาในการพัฒนาโรงเรียน

3.3 แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ บริบทของโรงเรียน บริบทของชุมชน ลักษณะของครู ความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ และแนวทางการพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สภาพปัญหาในการพัฒนาครู

3.4 แบบสัมภาษณ์ครู ประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ ลักษณะการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ความต้องการในการพัฒนาตนเอง ความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ และแนวทางการพัฒนาครูตามแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สภาพปัญหาในการพัฒนาครู

4. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือวิจัยทั้ง 4 ฉบับมีแนวทางการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

4.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ การปฏิรูปโรงเรียน การบริหารจัดการโรงเรียน สภาพบริบทของนโยบายการศึกษา บริบทการบริหารงานด้านการศึกษา บริบทโรงเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 ร่างคำถามในประเด็นดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) สภาพบริบทที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระแก้ว 3) แนวทางการใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาโรงเรียนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระแก้ว โดยเป็นแบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง

4.3 เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะ

4.4 ดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 การสัมภาษณ์ ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลดังต่อไปนี้

5.1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาครูตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางการพัฒนาครูที่มีความยืดหยุ่นสามารถนำไปปรับใช้ในสถานศึกษาได้

5.1.2 ผู้บริหาร ทั้งผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่และผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพบริบทของโรงเรียน สภาพบริบทของชุมชน นโยบายการบริหารสถานศึกษา แนวทางการพัฒนาครูและสถานศึกษา สภาพปัญหาต่อการพัฒนาครูและสถานศึกษา

5.1.3 สันทนากลุ่มครูผู้สอน ในโรงเรียนขนาดเล็กเขตจังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพบริบทของโรงเรียน สภาพบริบทของชุมชน นโยบายการบริหารสถานศึกษา แนวทางการพัฒนาครูและสถานศึกษา สภาพปัญหาต่อการพัฒนาครูและสถานศึกษา

5.2 การทดลองใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็กเขตจังหวัดสระแก้ว ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ ลงพื้นที่โรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อทดลองใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เช่น สังเกตครูผู้สอนสังเกตนักเรียน การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้สอน นักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำสารสนเทศที่ได้ไปประมวลกับแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ และออกแบบร่วมกับครูผู้สอน อันจะนำไปสู่การปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับครูผู้สอนและสถานศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic induction)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดสระแก้ว

จากการสัมภาษณ์และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยพบว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว มีการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ แต่ยังมีประสบปัญหาและทิศทางในการบริหารโรงเรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ หลักสูตร วิธีการสอน การวัดผลประเมินผล และผู้เรียนในโรงเรียนยังขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทำให้การดำเนินงานไม่เพิ่มขึ้นตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะผู้เรียนมีทักษะไม่ตรงกับสายงานหรือไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ประกอบการ โรงเรียนยังจัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ขาดความเชื่อมโยงกันระหว่างทฤษฎีกับการทำงาน ความร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนและสถานประกอบการไม่มีความพร้อม และครูขาดแนวทางการจัดการเรียนการสอนในการถ่ายทอดความรู้ และดูแลพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานในโลกปัจจุบัน ต้องแก้ไขปัญหาด้านการบริหารวิชาการและงานบริหารกิจการนักเรียน ทักษะในการเรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูล สื่อเทคโนโลยี ทักษะชีวิตและการทำงาน เป็นแรงงานที่มีฝีมือ มีคุณภาพ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ตามเป้าหมาย และกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาให้มีการบูรณาการสอดคล้องนโยบายของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

ทั้งนี้โรงเรียนแต่ละแห่งมีความพร้อมแตกต่างกัน เช่น ทรัพยากร จำนวนบุคลากรในโรงเรียน ขนาดของโรงเรียน และที่ตั้งของโรงเรียนแตกต่างกัน ความพร้อมในการปฏิบัติงานของครู และผู้บริหาร การสนับสนุนจากชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานในโรงเรียนในฝันได้เท่าเทียมกัน เช่น โรงเรียนมีบุคลากรไม่เพียงพอ ครูมีภาระงานมากทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน บุคลากรไม่เข้าใจการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนในฝัน การจัดสรรงบประมาณล่าช้า สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ เช่น ห้องปฏิบัติการมีไม่เพียงพอ อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นต้น

แนวทางในการนำแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมมือการพัฒนาโรงเรียนภายใต้ปรัชญา 3 ประการ คือ ปรัชญาสำหรับส่วนรวม (Public Philosophy) ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตย (Democracy Philosophy) และปรัชญาของความเป็นเลิศ (Excellence Philosophy) ซึ่งการออกแบบโรงเรียนในการดำเนินงานตามแนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ สรุปดังนี้

การสร้างวิสัยทัศน์ของโรงเรียนร่วมกัน คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ร่วมแสดงความคิดเห็นและวางเป้าหมายของโรงเรียนร่วมกัน โดยพิจารณาบริบทและสภาพแวดล้อมของชุมชน ความต้องการของชุมชน และสิ่งที่ต้องการให้โรงเรียนบรรลุ นำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สร้างความร่วมมือกับชุมชน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาในระยะยาว ซึ่งในบรรยากาศของการสื่อสารที่มีการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายต้องมีการรับฟังซึ่งกันและกัน และสร้างความเป็นกัลยาณมิตร ระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียน รวมทั้งสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงานและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ให้กับครู เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำเสนอแนวคิด หรือแนวทางใหม่ ๆ หรือร่วมกัน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ ครู

และผู้เรียนใฝ่เรียนรู้และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องกำหนดแนวทางในการสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนมีการทำงานร่วมกันแบบ ร่วมมือร่วมพลังและเป็นประชาธิปไตย การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของครู และผู้เรียน เช่น มุมพักผ่อน มุมกิจกรรม ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถเข้ามาใช้สถานที่ได้นำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดคุณภาพการศึกษาแก่ผู้เรียน เมื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและ จะสามารถผลิตนวัตกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับชุมชนได้ดี และสามารถเผยแพร่องค์ความรู้ของโรงเรียนทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่สำหรับชุมชนอีกด้วย

ในการขับเคลื่อนโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การลดความเป็นส่วนตัวของครู มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร โดยการกำหนดโครงสร้างการทำงานและตารางสอนที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันของครู มีนโยบายสนับสนุนการทำงานร่วมกัน มีนโยบายส่งเสริมการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสัมพันธ์ภาพที่เป็นมิตรและมีความรับผิดชอบร่วมกันของครู และสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในโรงเรียนของครู

2. การเพิ่มความสามารถของครู ให้โอกาสครูได้แสดงศักยภาพในการทำงานอย่างอิสระ โดยการกำหนดนโยบายให้ความเป็นอิสระในการทำงานอย่างมีความรับผิดชอบ มีแนวทางการพัฒนาบุคลากรที่ตรงกับความสามารถและความต้องการ แสวงหาความพร้อมด้านทรัพยากร และให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน

3. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้เรียนและเป็นประโยชน์ เพื่อให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ได้ทุกพื้นที่ในโรงเรียน สร้างเจตคติเชิงบวกของครูต่อการศึกษา ผู้เรียน และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สร้างผู้เรียนมีความใส่ใจและผูกพันกับการเรียน สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียน ครู และผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีความเอาใจใส่ต่อกัน สร้างเจตคติของชุมชนให้เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และ สร้างการเป็นหุ้นส่วนและพันธมิตรของพ่อแม่และสมาชิกในชุมชน

ผลการทดลองใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็กเขตจังหวัดสระแก้ว

ตามกรอบของการพัฒนาโรงเรียนข้างต้น การทดลองใช้ดำเนินการโดยผู้วิจัยประชุมร่วมกับผู้บริหารและครูในระบบการประชุมออนไลน์ด้วยแพลตฟอร์ม ZOOM Meeting เนื่องจากมีข้อจำกัดในการเดินทางอันเนื่องมาจากโรคระบาดใหม่โควิด 19 โดยชี้แจงการทดลองใช้แนวคิดการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างเจตนาในการพัฒนาโรงเรียนร่วมกัน ในระหว่างการทดลองใช้ ผู้วิจัยได้ติดตามเป็นระยะผ่านระบบออนไลน์ เพื่อรับฟังปัญหาและร่วมแสวงหาทางออกร่วมกัน ผลการทดลองใช้แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ผลการทดลองใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก

กรอบของการพัฒนาโรงเรียน ตามแนวคิด SLC	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
การสร้างวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ร่วมกัน	ครั้งที่ 1 ผู้บริหาร ครู ประชุมร่วมกัน เกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายของ โรงเรียน โดยเป็นเป้าหมายระยะสั้นเพื่อ เป็นการนำร่องในการร่วมพัฒนาโรงเรียน ครั้งที่ 2 การประชุมร่วมระหว่างผู้บริหาร ครู และนักเรียน ซึ่งห่างจากครั้งที่ 1 เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ ซึ่งอภิปราย ร่วมกันในการหาข้อสรุปของเป้าหมาย ระยะสั้น โดยมีนักเรียนร่วมแสดง ความคิดเห็น	ครู และนักเรียนมีความประหม่า ในระยะ แรกไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เมื่อมีการ ปรับตัวได้จึงร่วมแสดงความคิดเห็นและ กล้าแสดงออกมากขึ้น ทั้งนี้ในการกำหนด ผลที่ได้คือ ความพยายาม ในการให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนตามสภาพ บริบทและความต้องการของชุมชนให้ได้ มากที่สุด
การรับฟังซึ่งกันและกัน และสร้าง ความเป็นกัลยาณมิตร ระหว่าง ผู้บริหาร ครู และผู้เรียน	กำหนดการติดตามการดำเนินงานเพื่อ ขับเคลื่อนตามวิสัยทัศน์ทุกสัปดาห์ โดย มุ่งให้ครูเป็นผู้แสดงความคิดเห็น และ พัฒนาการสื่อสารอย่างกัลยาณมิตร	ผู้บริหารและครู ร่วมคิด ร่วมแสดง ความคิดเห็น และร่วมกันทำงานมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังนำแนวคิด PLC มาบูรณาการ ร่วมกัน ผลปรากฏว่า ชุมชนในโรงเรียน
การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงาน และชุมชนแห่งการเรียนรู้ทาง วิชาชีพ (PLC) ให้กับครู	มีสัมพันธภาพทางบวกร่วมกัน มุ่งเน้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเสนอแนวทาง ที่สามารถพัฒนางานให้บรรลุวิสัยทัศน์ได้	มีการรับฟังอย่างประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายที่นำไปสู่ความ เป็นเลิศที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน
การสร้างครูและผู้เรียนให้ใฝ่เรียนรู้ และสนับสนุนให้เกิดการ เรียนรู้ ตลอดชีวิต		
การสนับสนุนให้ครูและผู้เรียน มีการทำงานร่วมกันแบบ ร่วมมือ รวมพลังและเป็นประชาธิปไตย		
การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อ ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของครู และผู้เรียน	พัฒนาทางกายภาพของโรงเรียนโดยการ วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และ สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดทำให้เกิด คุณภาพชีวิตที่ดีได้	ผลที่ได้รับคือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ร่วมกันเสนอสิ่งที่โรงเรียนควรพัฒนา และขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงาน ต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนในการร่วมพัฒนาจน ได้สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็น ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น
การเผยแพร่องค์ความรู้ของ โรงเรียนทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่ สำหรับชุมชน	กำหนดแนวทางการเผยแพร่ร่วมกัน	การเผยแพร่ผ่านเฟสบุคของผู้บริหาร และในอนาคตมีการกำหนดให้จัดทำ เฟสบุคของโรงเรียนเพื่อการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

สรุปและอภิปรายผล

กรอบแนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community) ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาสังเคราะห์องค์ประกอบที่สร้างให้โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 8 องค์ประกอบ คือ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ของโรงเรียนร่วมกัน 2) การรับฟังซึ่งกันและกัน และสร้างความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียน 3) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงานและชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ให้กับครู 4) การสร้างครูและผู้เรียนให้ใฝ่เรียนรู้ และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) การสนับสนุนให้ครูและผู้เรียนมีการทำงานร่วมกันแบบร่วมมือรวมพลัง และเป็นประชาธิปไตย 6) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของครู และผู้เรียน 7) การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดคุณภาพการศึกษาแก่ผู้เรียนและครู และ 8) การเผยแพร่องค์ความรู้ของโรงเรียนและทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่สำหรับส่วนรวม อย่างไรก็ตามการ สังเคราะห์ได้เลือกองค์ประกอบตามความถี่ที่มีนักวิชาการกล่าวถึง และพยายามจัดกลุ่มให้ครอบคลุม ทุกองค์ประกอบที่เหลือและปรับภาษาให้เข้ากับบริบทประเทศไทย ซึ่งทำให้องค์ประกอบอาจแตกต่างจากแนวคิด SLC ของซาโต มานาบุ ที่ในประเทศไทยได้นำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน โดยกล่าวถึง การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเป็นกัลยาณมิตร การสร้างชุมชนแห่ง วิชาชีพ การทำงานแบบร่วมมือรวมพลัง การสร้างความเป็นสาธารณะ การสนับสนุนให้เกิดคุณภาพการศึกษา การเผยแพร่ความรู้ และการสร้างความเป็นประชาธิปไตย นอกเหนือจากองค์ประกอบที่ กล่าวมาแล้วงานวิจัยของ Alonso (2002) ได้พูดถึงองค์ประกอบของแนวคิดนี้ที่น่าสนใจ 2 เรื่อง คือ การสร้างให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างนวัตกรรม

ในการทดลองใช้แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ทำให้เกิดระบบกิจกรรม 3 ระบบที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1) การทำงานเป็นกลุ่มร่วมมือรวมพลัง (collaborative learning) ครูในโรงเรียนดำเนินการผ่านการทำงานคู่ การประชุมกลุ่ม เพื่อมุ่งพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและแก้ปัญหาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ดังเช่น

“ได้เห็นความ เปลี่ยนแปลงประการแรก ๆ ก็คือ อันแรก ๆ เนี่ยได้เห็นครูรับผิดชอบในเรื่องการเรียนการสอน แต่ก่อนเหมือนกับไปเดี่ยว คิดเดี่ยว ทำเดี่ยวนะ พอมา lesson study เรามีบัดดี้ละมีคู่คิดและก็คิดร่วมวางแผนร่วม”

“มีคนมาช่วยดูช่วยกำกับติดตามเป็นกระจกงานนะเป็นตัวสะท้อน แล้วพอสอนเสร็จก็มานั่งคุยกันอีก เป็นเรื่องที่ดีมากแต่เดิมมันไม่มี เมื่อก่อนเดี่ยว ๆ”

การอยู่ร่วมกันฉันท์มิตร (collegiality) และการพัฒนาบทเรียนร่วมกันของครู เห็นได้อย่างชัดเจนในความเปลี่ยนแปลงใน สัมพันธภาพของครูที่พูดคุยกันมากขึ้น มีมิตรภาพที่ดี ดังเช่น

“เราได้รับความรักสมัครสมานจากครูที่นั่นนะ มีความรักกันมากขึ้น”

“เข้าใจเพื่อนครูมากยิ่งขึ้นเพราะปกติเราไม่เคยไม่สังเกตห้องเรียนเขา พอเราไปเราจะได้รู้ และเราก็จะได้เข้าใจมากยิ่งขึ้นนะ มีสัมพันธภาพที่ดีขึ้นคิดบวกมากขึ้น”

“ส่วนใหญ่ ผมจะไม่เห็นเลยว่าคนไหนมองกันในด้านลบเลย ทุกคนมองในด้านบวกตลอดเลยครับ พยายามสนับสนุน ส่งเสริมกัน ผมรู้ตัวเองนะครับว่าในบางครั้งผมสอนได้ไม่ดีเลย ไม่ตามเป้าที่เราทำเรายังไม่ได้ตั้งใจแต่ คุณครูเขาพยายามชื่นชมให้กำลังใจตลอดครับเรารู้สึกดีอะ เราไม่มีความกังวลเลย เปลี่ยนความคิดไป เราไม่กลัวอะไรแล้วเราก็ตอนปกตินี้แหละเราอยากพัฒนาเด็กในด้านไหนเราก็พัฒนาให้เต็มที่ไปเลยเราไม่กลัวแล้วเพราะว่าเรามีกำลังใจแล้วครับ”

“ครูของเราให้คำเรียกว่าให้แรงใจกันและกัน แต่ละคนน่าจะมีความรักกัน มีความสัมพันธ์กันระหว่างครูแต่ละคน”

อย่างไรก็ตาม ระบบกิจกรรมที่ 3) คือ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (learning participation) ยังปรากฏน้อยพบเพียงการชี้แจงให้ผู้ปกครองเข้าใจถึง งานหรือกิจกรรมที่โรงเรียนได้ดำเนินการ แต่การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการสังเกตชั้นเรียนและสะท้อนคิดยังไม่เกิดขึ้น ดังชาติมานาบุ (2559) ระบุว่า โรงเรียน SLC นักเรียน ครู ผู้ปกครอง สังคม รวมถึง ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนมีโอกาสได้เรียนรู้ด้วยคุณภาพที่ดีที่สุดเท่าที่เหมือนกัน ให้เกียรติกัน

จุดเด่นในการขับเคลื่อนของโรงเรียนคือการสนับสนุนของผู้บริหาร และมีครูแกนนำที่ประสานช่วยเหลือ อย่างไรก็ดี ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำและสนับสนุนให้ครูมีความเป็นผู้นำตนเองในการทำงานกับคู่บัดดี้ ความเป็นผู้นำในแต่ละระดับชั้น ส่งผลให้ครูมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองตามแนวทางชุมชน แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและต้องการพัฒนานักเรียน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Ross & Gray (2006) ที่พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของครูส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อความมุ่งมั่นของครูในการ พัฒนานักเรียน และความมุ่งมั่นของครูในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การมีครูแกนนำที่กำหนดให้ดูและระดับชั้นละ 2 คน และการจัดให้มีคู่บัดดี้ เหมือนการเสริมระบบการเป็นพี่เลี้ยงที่ทำงาน ใกล้ชิดกันและกัน ทำให้ครูเกิดมุมมอง ร่วมรับผิดชอบและมีความมั่นใจและพัฒนาดตนเองมากขึ้น

ดังที่แนวคิดของชุมชนแห่งการเรียนรู้พัฒนามาจากแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดย Sergioanni (1994) สังเกตว่าแนวคิดของโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการ เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน คนใกล้ชิด แนวคิดนี้ Kruse & Louis (1993) กล่าวว่า เป็นสถานที่ที่ครูเชื่อมสัมพันธ์กัน สะท้อนคิด อภิปราย ซึ่งปราศจากความเป็นส่วนตัว มุ่งไปที่ การเรียนรู้ของผู้เรียนการร่วมมือร่วมใจ และมีบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ถูกก่อตั้งจากหลักสูตรที่ให้ ผู้เรียนค้นพบความสอดคล้องกับสิ่งที่เรียนกับการปฏิสัมพันธ์ทางปัญญาที่ เพิ่มขึ้น (Gabelnick et al. 1990) เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางซึ่ง ผู้เรียนและครูแบ่งปันความรับผิดชอบสำหรับการสอนและเรียนรู้ร่วมกัน (Shapiro & Levine. 1999) ให้โอกาสในการให้ผลสะท้อนกลับอย่างต่อเนื่องจากเพื่อนและครู การเรียนรู้แบบร่วมมือและ การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น สามารถทำหน้าที่เป็นยานพาหนะที่น่าสนใจและคงทนสำหรับการพัฒนา สถาบันการศึกษาขนาดใหญ่และองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (Smith & MacGregor. 2009)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีลักษณะดังต่อไปนี้ (Smith, O'Dell, & Schaumleffel. 2002)

- 1) จัดผู้เรียนให้เป็นกลุ่มเล็ก
- 2) สนับสนุนการบูรณาการหลักสูตร
- 3) ช่วยเหลือผู้เรียนให้สร้างเครือข่ายสนับสนุนด้านการเรียนและสังคม
- 4) จัดบริบทให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมที่ตนเองคาดหวังจะประกอบอาชีพนั้น ๆ
- 5) นำศักยภาพมารวมกันอย่างหลากหลายแนวทาง
- 6) เน้นศักยภาพและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน
- 7) จัดหาบริบทเพื่อให้มีโครงการสนับสนุนวิชาการโดยชุมชนเป็นฐาน
- 8) จัดให้มีการฝึกประสบการณ์ภาคสนาม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้มี 4 ประการ คือ 1) การเรียนรู้ 2) ชุมชน 3) ภาวะผู้นำ และ 4) วัฒนธรรมการร่วมมือ ส่วนประกอบของการสอนและการเรียนเกิดขึ้น ไม่ได้เพียงแต่การสอนเพราะการเรียนเน้นผู้เรียนในกระบวนการเท่า ๆ กับเนื้อหาและผลผลิต เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมของการร่วมมือเกิดจากชุมชนแห่ง

การเรียนรู้ ผู้เรียนแบ่งปันความรับผิดชอบในการเรียน ชุมชนเป็นศูนย์กลางของสมาชิกในชุมชน ครูและ ผู้เรียน เป็นที่ซึ่งการสอนและการเรียนเกิดขึ้น แม้ว่าเป้าหมายเริ่มต้นจะเป็นการสร้าง ความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มเล็ก ๆ แต่ก็สามารถพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับชุมชนที่ ทำงานร่วมกันได้ ภาวะผู้นำหมายถึงผู้นำที่เป็นเสมือนครู ผู้แนะแนว และผู้ให้บริการ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความร่วมมือ ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องมีทักษะและความสามารถที่ดึงให้สมาชิกในชุมชน เข้ามาอยู่ในกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมของการร่วมแรงร่วมใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยที่สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น สามารถเกิดขึ้นได้จริง ทั้งนี้ต้องมีการระดมสมองร่วมกันทุกฝ่ายในการกำหนดวิสัยทัศน์ และทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ชัดเจน รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและมีอิสระทางความคิด เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงบทบาทหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจในการกำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาที่มีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และออกแบบการจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้คณะสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2563

เอกสารอ้างอิง

- ชาติโต มานานู. (2559). การปฏิรูปโรงเรียน แนวความคิด “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” กับการนำทฤษฎีมา ปฏิบัติจริง. กรุงเทพฯ: ปีโก (ไทยแลนด์)
- ทวีศักดิ์ หงส์เจริญ และ นันทรัตน์ เจริญกุล. (2563). ความต้องการจำเป็นของการบริหารโรงเรียน ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้วตามแนวคิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียน. *Educational Management and Innovation Journal*. 3(1): 40-60.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 - 2564 สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2564, จาก http://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420
- Alonso, J. G. (2002). Learning Communities: When Learning in Common Means School Success for All. *MCT-STOKE ON TRENT*. 20(2): 13-17.
- Boyd-Dimock, V.; & Hord, S. M. (1994). Principals and the New Paradigm: Schools as Learning Communities. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association (New Orleans, LA, April 4-8, 1994). Retrieved on March 18, 2022, from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED373428.pdf>.

- EDUCA. (2018). SLC - School as Learning Community โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2564, จาก <https://www.educathai.com/knowledge/articles/480>
- Gabelnick, F.; MacGregor, J.; Matthews, R.; & Smith, B. (1990). **Learning Communities: Making Connections among Students, Faculty and Disciplines**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Kruse, S. D.; & Louis, K. S. (1993). **An Emerging Framework for Analyzing School-Based Professional Community**. Minneapolis: University of Minnesota.
- Ross, J.A.; & Gray, P. (2006). Transformational Leadership and Teacher Commitment to Organizational Values: The Mediating Effects of Collective Teacher Efficacy. **School Effectiveness and School Improvement**. 17: 179-199.
- Sergiovanni, T. J. (1994). **Building Community in Schools**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Shapiro, Nancy S.; & Levine, Jodi H. (1999). **Creating Learning Communities: A Practical Guide to Winning Support, Organizing for Change, and Implementing Programs**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Smith, B., & MacGregor, J. (2009). Learning Communities and the Quest for Quality. **Quality Assurance in Education**. 17: 118-139.
- Smith, D. A.; O'Dell, I.; & Schaumleffel, N. A. (2002). Building A Learning Community for Fieldwork Students: A Case Study Example. **Schole. A Journal of Leisure Studies and Recreation Education**. 17(1): 21-36.